

istoricul noțiunii); 2) discipline ale culturii; relații cu alte domenii; 3) noțiuni fundamentale de teoria culturii; 4) valoarea; 5) interpretări și concepții asupra culturii; 6) cultură-natură; 7) societate-cultură; 8) civilizație-cultură; 9) comunicare-difuzare culturală; 10) stabilitate și schimbare culturală; 11) național-universal în cultură; 12) tipuri și forme de cultură; 13) stil cultural; 14) cultura contemporană.

Fie, și numai parcurgerea cuprinsului prezentat și este suficient pentru a avea o imagine de ansamblu nu numai asupra domeniilor abordate ci și cu privire la concepția generală de realizare a lucrării.

În încheiere este prezentată o importantă listă bibliografică ce cuprinde lucrări ale unor autori români și străini consacrați.

Tematica abordată, termenii descriși cu multă atenție și rigurozitatea în prezentare, constituie argumente îndubitabile pentru prezența volumului în bibliotecile elevilor, școlilor și nu numai. O posibilă viitoare ediție a volumului cu noi îmbunătățiri de prezentare nu poate fi decât benefică.

Trăilă Cernescu

MARTIN HOLLIS,

Introducere în filozofia științelor sociale
București, Editura Trei, 2001

Lucrarea *Introducere în filozofia științelor sociale* de Martin Hollis (profesor de filozofie la School of Economic and Social Studies, University of East England, Norwich și membru al Academiei Britanice) analizează o serie de întrebări fundamentale pentru științele sociale.

Autorul afirmă că deși „științele sociale propriu-zise sunt apanajul unor specialiști, ele nu se pot dezvolta fără a

teoretiza și deci, măcar la răstimpuri, fără a gândi filozofic. „...filozofii nu pot pretinde să fie ascultați de către specialiștii în științele sociale fără a fi interesați de realitatea vie”. (p. 10)

O dată cu apariția gândirii iluministe s-a afirmat faptul că natura este independentă indiferent dacă omul o observă sau nu, dacă construiește teorii despre ea sau dacă o interpretează într-un anumit fel. De aceea, pentru a se obține o cunoaștere corectă, adevărată, rațiunea umană ar trebui să lase la o parte orice prejudecată și să se bazeze numai pe ceea ce descoperă în natură.

Dacă natura poate fi studiată printr-o metodă rațională pentru a descoperi o ordine rațională în univers, atunci același lucru s-ar putea face și în cazul naturii umane și a societății. „Această grandioasă încercare de a descoperi toate secretele naturii, inclusiv acelea ale umanității este cunoscută ca Proiectul iluminist”. (p. 12)

Acest model ideal a întâmpinat totuși dificultăți, iar autorul a încercat să prezinte, în această lucrare, câteva unghiuri din care poate fi privită realitatea socială și indivizii. Există două moduri de a vedea realitatea socială din perspectiva relației dintre structură și acțiune.

Un prim punct de vedere este Holismul care explică „acțiunea prin raportarea la mișcarea ce are loc într-o structură socială cuprinzătoare” (p.13). Structura socială, prin forțele și relațiile dinăuntrul său, determină acțiunile indivizilor. Acest punct de vedere este ilustrat de autor prin prezentarea Prefetei lui Karl Marx la lucrarea „Contribuții la critica economiei politice”.

Un punct de vedere total opus este Individualismul, în cadrul căruia se afirmă că structura socială este rezultatul acțiunii indivizilor. Acest al doilea punct de vedere a fost ilustrat de Martin Hollis prin fragmente din lucrările lui John Stuart Mill: „Despre libertate” și „Sistem

de logică”.

O abordare diferită a realității este aceea a Explicației și Înțelegerii.

Explicația aparține gândirii naturaliste care consideră că oamenii și societatea aparțin ordinii naturale, deci și în cazul acestora trebuie folosite metodele de studiu din științele naturale. Deși omul este o ființă evoluată și rafinată, totuși comportamentul său este supus unor „reguli ale comportamentului animal într-o lume în care evenimentele sociale au un caracter causal”. (p. 190)

Înțelegerea sau hermeneutica (din grecescul hermeneus – interpret) afirmă spre deosebire de punctul de vedere naturalist că lumea socială trebuie înțeleasă din interior și nu explicată din afară. În loc de a căuta cauzele comportamentului (ca în cazul explicației) trebuie căutate semnificațiile acțiunii.

„Acțiunile își dobândesc semnificația de la ideile și regulile împărtășite ale vieții sociale și sunt săvârșite de către actori care prin ele ținesc la ceva. Semnificațiile se întind de la ceea ce este intenționat conștient și individual, până la ceea ce e semnificativ în mod general și deseori involuntar”. (p. 23)

Referindu-se la aceste moduri de a privi realitatea socială, autorul afirmă că lucrarea sa are ca „temă principală Explicația și Înțelegerea iar temă secundară Holismul și Individualismul”.

În lucrare ne este prezentată și o schemă în care Holismul și Individualismul se întâlnesc pe rând cu Explicația și Înțelegerea.

	Explicație Înțelegere	
Holism	Sisteme	Jocuri
Individualism	Agenți	Actori

Figura 1.

La întâlnirea dintre Holism și Explicație autorul ne vorbește de Sisteme. Structurile sociale sunt concepute ca

sisteme aflate în diverse stări de echilibru static sau dinamic, acțiunile indivizilor fiind explicate ca răspunsuri la exigențele funcționale ale sistemului.

Autorul oferă aici exemplul unei colonii de furnici. În aceasta există o regină și diverse categorii de furnici: lucrătoarele și luptătoarele, fiecare categorie îndeplinind o funcție a sistemului. Îndeplinirea funcțiilor de către fiecare categorie de furnici este ceva necesar existenței normale a sistemului. În acest caz, dacă sistemul nu este perturbat din exterior, el va ajunge la un echilibru. În acest context ansamblul de nevoi, scopuri și finalități explică de ce părțile se comportă într-un fel anume și nu în altul.

La întâlnirea dintre Individualism și Explicație autorul vorbește de Agenți. Conform acestei viziuni, indivizii umani creează lumea socială. În teoria jocurilor acești agenți sunt văzuți „pe un tărâm pur ...perfect rațional, înzestrați cu preferințe total ordonate, cu informații complete și cu un computer intern perfect”. (p. 134)

Conform teoriei alegerii raționale „indivizii sunt raționali, cu interese proprii și sunt preocupați de maximizarea propriilor foloase”. (p. 113)

Lumea socială este creată – conform acestei viziuni – ca rezultat al alegerilor făcute de acești agenți raționali.

La întâlnirea dintre Holism și Înțelegere autorul vorbește de Jocuri în sensul de „reguli, practici sau forme de viață”. (p. 151) Acțiunile umane au semnificație, ele exprimă intenții, emoții, prin ele indivizii intenționează ceva. De asemenea există simboluri și convenții (cu semnificații anume) pe care indivizii se așteaptă ca și alții să le urmeze. Practicile oamenilor sunt pătrunse de așteptări normative întărite de sentimentele de vinovăție și rușine.

Un alt aspect important menționat aici este faptul că oamenii privesc și încearcă să perceapă realitatea prin

prisma unor credințe și teorii (despre natura lucrurilor și despre ființele umane). Chiar și limbajul este supus unor norme și are anumite semnificații.

În concluzie, se poate spune că acțiunea socială poate fi văzută ca o respectare de norme, care „sunt reguli constitutive și regulative ale practicilor și instituțiilor și astfel a vieții sociale”. (p. 156)

În fine, la întâlnirea dintre Individualism și Înțelegere, autorul vorbește de Actori. Actorii sociali nu sunt obedienți ca niște sclavi (ca în exemplul furnicilor) ci iau decizii, sunt raționali (dar nu sunt perfecți ca în cazul agenților perfect raționali). Individul este caracterizat de statute și roluri însă așteptările reciproce dintre indivizi sunt mai degrabă normative decât predictive.

Chiar dacă comportamentul adoptat depinde de locul în care se află individul (în societate) rămâne o mare libertate de alegere și interpretare în special în cazul celor care joacă mai multe roluri. Conflictul de roluri este situația în care iese la iveală eu-l individual cuprins de aceste roluri.

După ce au fost prezentate aceste moduri de a vedea realitatea în științele sociale, autorul mai aduce în discuție două probleme.

Neutralitatea științelor. Din punct de vedere teoretic, știința este neutră față de teoriile morale însă din punct de vedere practic, al aplicării sau chiar al dezvoltării unor cunoștințe științifice, apar probleme de ordin etic.

„Concepția oficială actuală este că știința descrie, interpretează și explică dar nu poate justifica... prescripțiile ei sunt de formă „spuneți-ne ce doriți și noi vă spunem cum să procedați”. Oamenii de știință pot avea anumite responsabilități speciale deoarece ei efectuează cercetarea și prevăd cum va fi ea utilizată; dar una dintre datoriile lor este de a exclude judecățile de valoare din știința însăși”.

(p.210)

Cea de a doua problemă, *relativismul în cunoaștere* este generat de încercarea de a înțelege alte culturi sau chiar alte culturi. (Aici Martin Hollis oferă drept ilustrare lucrarea lui E. Evans-Pritchard: *Vrăjitorie, oracole și magie la populația Azande*).

Fiecare individ este „prins” într-o țesătură de credințe în care firele sunt întrepătrunse. Pentru individ este greu să iasă de aici deoarece (și aici e citat Evans-Pritchard) „Este țesătura gândirii sale și nu poate gândi că gândirea sa este greșită”. (p.230)

Autorul afirmă că putem înțelege de ce unele credințe pe care noi le considerăm iraționale trec drept raționale pentru alții, dar aceasta numai cu condiția să punem anumite limite relativismului.

Cartea prezintă câteva încercări de a combina Individualismul și Holismul, iar apoi Explicația cu Înțelegerea însă până la urmă autorul afirmă că între Explicație și Înțelegere va exista mereu un contrast „pe teme de ontologie, metodologie și epistemologie”. (p.242)

„Concluzia ce se cuvine trasă este că epistemologia trebuie să parcurgă un lung înconjur, zăbovind asupra argumentelor ce susțin particularitatea istorică a tuturor modurilor de căutare și descoperire a adevărului, dar întorcându-se înapoi cu hotărâre reînnoită la întrebările transcendente despre cum este posibilă cunoașterea”. (p.244)

Drd. Beca Ștefan